

ASSAIG

Carlos Guzmán Moncada, *En el mirall de l'altre. Paraules d'Opòton el Vell, l'escriptura dialògica d'Avel·lí Artís-Gener*. PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT. Barcelona, 2004.

Tísner, el català de Mèxic

XAVIER GUAL

“Quan jo em morí, quedarà una cosa per la qual podré ser recordat:

les *Paraules d'Opòton el Vell*. Potser per altres coses no, però les *Paraules* sí, oi?”. Aquest desig va ser confessat per Avel·lí Artís-Gener (Tísner) a l'escriptora Maria-Antònia Oliver poc abans de la seva mort, amb la intenció d'aconseguir una obra que perdurés en el temps. *Paraules d'Opòton el Vell* tracta la sempre difícil relació entre vencedors i vençuts. Conqueridors i conquerits, sobretot a l'hora de configurar “el folre de la història” (segons paraules de Maria Aurlia Capmany al prefaci d'aquesta novel·la publicada en català el 1968). Tísner ho fa a l'inrevés, ens situa en la suposada conquesta d'una expedició asteca que arriba a la península Ibèrica a finals del segle XV. Artís-Gener trigà tretze anys a publicar la novel·la, que passà per diverses versions, revisions i títols, i que no veié la llum fins que no tornà a Catalunya després de vint-i-sis anys i mig d'exili a Mèxic. Precisament, el catalanòfil mexicà Carlos Guzmán, autor de l'assaig sobre aquesta obra, indaga en l'escriptura dialògica de *Paraules d'Opòton el Vell*. Guzmán ens recorda que Tísner vol transmetre un missatge comunicatiu en un temps en què l'exili i l'única veritat (raó

És encertada la comparació entre els fragments en català i els de la seva versió mexicana

monològica) s'imposen mitjançant els conqueridors.

En el primer capítol de l'estudi, l'assagista fa un repàs històric i sociològic de l'estada de l'autor a Mèxic i identifica amb claredat les peces que acabaran configurant el complex trencaclosques de *Paraules*. Si en fem una lectura/mirada superficial, bàsicament trobarem una paròdia sobre la conquesta castellana de les Amèriques.

Tísner agafa com a referent les cròniques de Ramon Muntaner, de fra Bernardino de Sahagún i de fra Bartolomé de las Casas, a més dels recursos literaris i orals del nàhuatl (la llengua dels asteques que Tísner coneixia i parlava) a través de repeticions, frases fetes i vocabulari.

La segona part de l'assaig serveix a Guzmán per resseguir la història textual de la novel·la. És especialment en-

certada la comparació entre els fragments en català i els de la seva versió (que no traducció) mexicana publicada el 1992, coincidint amb el cinquè centenari de l'arribada de Colom a terres americanes.

En la tercera part de l'assaig, Guzmán aborda la seva teoria sobre l'escriptura dialògica mitjançant el concepte clau de l'alteritat i la mirada de l'altre. Una mirada interpretada com a mirall d'aquesta alteritat que permet arribar a conèixer i delimitar el nostre món individual i col·lectiu. L'estudiós ofereix aquí un discurs precís i profund que va més enllà d'altres visions superficials que ja s'han fet sobre *Paraules d'Opòton el Vell* i els seus diferents nivells interpretatius. Tot plegat es completa amb un annex amb articles i il·lustracions a més d'una bibliografia

específica. Si partim de la màxima segons la qual després d'un viatge ningú torna a ser ben bé el mateix, la teoria que exposa Guzmán aquí ens obre noves mirades d'aquesta peculiar crònica que no mereix ser oblidada.

Carlos Guzmán també ha fet la traducció al castellà de les obres d'Enric Casasses (*La cosa aquella*), Manel Zabala (*Parella mixta*) i Pere Calders (*Ronda Naval bajo la niebla*), publicades per l'editorial Arlequín i que van ser presentades a la Feria Internacional del Libro de Guadalajara (FIL) el novembre passat.

AVEL·LÍ ARTÍS-GENER, TÍSNER, ÉS L'AUTOR DE 'PARAULES D'OPÒTON EL VELL'

TEATRE

Aristòfanes, *Lisístrata*. Introducció i traducció de Joan Pagès. LA MAGRANA. Barcelona, 2004.

La comèdia política

PAU DITO TUBAU

L'anècdota divertida i descarrada que alimenta l'argument d'una de les comèdies de més èxit, entre les que encara avui són representades als escenaris i a les pantalles, de les obres del grec antic Aristòfanes, és una vaga sexual pactada entre les dones ateneses i espartanes per aconseguir que els marits tornin a casa de la guerra i es dediquin a pactar un pròsper armistici. L'eclosió contemporània de moviments com el feminisme i el pacifisme ha col·laborat a donar-ne una visió progressista que subratlla l'esforç de les dones, encapçalades per la icona i heroïna Lisístrata, a l'hora d'apaivagar els humors guerrers dels mascles amb un ardit enginyós com és el d'atacar-los el punt feble de la incontinença.

La idea que l'obra ve a ser una victòria del fem l'amor i no la guerra servida amb obscenitats gracioses i mofes mordaces té no obstant alguns detractors. Les sospites provenen de la filiació política d'Aristòfanes que es pot deduir

de les seves obres, atesa la gairebé inexistència de dades biogràfiques fiables, amb la hipòtesi que seria un conservador partidari dels oligarques que tractaven d'atenuar l'avenç de les reformes radicalment democràtiques durant l'Atenes clàssica, quan no un partidari del règim oligàrquic dels Trenta Tirans.

En un passatge de la *Política* Aristòtil relaciona l'establiment de règims polítics del seu temps en funció dels equilibris entre els estaments que operen en les guerres; afirma que les forces lleugeres i navals són sempre democràtiques, i que, en cas de conflicte, els oligarques que comanden la cavalleria i la infanteria pesant tenen les de perdre davant de la plebs insubordinada; el remei que recomana als generals que provenen de l'oligarquia és una sàvia combinació d'alts comandaments amb capacitat de domini i classes pobres ben dirigides, així com un sistema d'accés a les quotes altes de poder que afavoreixi els interessos de les classes governants.

L'aposta per la pau d'Aristòfanes seria així una manera astuta d'evitar que es produïssin revoltes internes a favor dels desheretats, camperols, assalariats, dones i esclaus, que amb l'arribada de les reformes democràtiques havien pogut accedir amb molts esforços a diversos drets de ciutadania abans desconeguts. La remuneració de càrrecs públics havia permès la participació en política dels condemnats a la inexistència com a ciutadans a causa d'unes rendes baixes que els mantenien permanentment sota l'esfera productiva; les dones i els estrangers havien accedit al dret de paraula en les deliberacions públiques formalment paritàries a l'àgora; i els esclaus havien rebut l'inusual benefici d'haver de ser ben tractats pels seus amos. Però, si es llegeix *Lisístrata* sense contrastar-ne històricament els equilibris de forces, els planys de l'heroïna per les maldats i els marasmes que ocasiona la guerra semblen un al·legat a favor de la pau

com a preludi de l'atenció als plaers de la vida, una mena de reclamació moral de justícia, feta amb intel·ligència, per part de les víctimes que més en pateixen les conseqüències.

ARISTÒFANES NO ÉS JOHN LENNON

L'introducció i traductor Joan Pagès, que se suma a les temptatives del pare Balasch i de Cristián Carandell, ja deixa ben clar en el pròleg que no es pot confondre l'Aristòfanes de l'Antiguitat amb una mena de John Lennon imbuït de filosofia índia antiga, però una de les característiques de la nostra ceguesa a l'hora d'interpretar el passat és la projecció dels prejudicis del present sobre un objecte molt més escàpol, incomprensible i remot del que ens agradaria creure. De fet, un mer repàs a les interpretacions històriques de qualsevol obra clàssica valuosa revela que les manies de cada comentarista i de cada època s'imposen gairebé sempre a la recerca parcial de veritats cada vegada més refinades i compartides. Sigui com sigui, el valor literari i la gràcia d'una obra com aquesta *Lisístrata* romanen encara intactes, aptes per a nosaltres com si no fes vint-i-cinc segles que les frivolitats i lascívies seves van ser representades per primera vegada entre aplaudiments i rialles.